

Пазари с несъвършена конкуренция – характеристика, видове

УВОД

Като всеки достоен законодател, съвършената конкуренция създава почти неизпълними правила на играта. Сковаващата прегръдка на равнопоставеността така угнетява съвършените конкуренти, че те постоянно се опитват да се изтръгнат от нея. Изключенията в поведението им стават правило. Масовото нарушаване на правилата на играта в крайна сметка неутрализира изгодите от това. Да си спомним известния пример, че когато всички зрители на стадиона станат прави, за да виждат по-добре, те отново се оказват в началното си положение и гледката им не се подобрява¹.

В случая с конкуренцията между фирмите проблемите възникват тогава, когато някои "съвършено конкуриращи се" играчи наберат мощ и започнат системно да нарушават условията на съвършенството. Те излизат от утвърдените норми и правят успешни опити сами да диктуват правилата на играта. Това се изразява във влиянието им върху цените на стоките, предлаганите количества, поведението на контрагентите им, алокацията на ресурсите и самото потребителско търсене.

Когато се излиза от рамките на закона, поведението на нарушителите се характеризира с особено голямо разнообразие. Поради това и съвременната пазарна структура се отличава с пъстра мозайка от различни по степен на несъвършенство отношения. Ето защо се налага да се разделим с уюта на "хармоничното" поведение на конкурентите и да се пренесем в нехармоничния, но жизнен и разнообразен свят на несъвършената конкуренция.

---

¹ Йотова, Лилия. Микроикономика. София: Университетско издание „Стопанство” 2001.

1. НАРУШАВАНЕ ПА ПРАВИЛАТА НА ИГРАТА И НЕСЪВЪРШЕНА КОНКУРЕНЦИЯ

Законите на съвършената конкуренция принуждават всички участници в нея да се стремят към минимизиране на разходите и максимизиране на печалбите. По този начин във всеки даден момент отделни фирми достигат временни предимства пред конкурентите си. Тези предимства възникват в сферата на подобряването на техниката и технологията на производството, по отношение на организацията на труда и управлението на производствения процес, при използването на последните постижения на приложната наука и т. н.

Правилата на играта обаче дават възможности и на останалите участници в нея да извоюват достъп до новите методи за съкращаване на разходите. Още повече, че в името на оцеляването си те са длъжни да направят това. Така разликите в разходите и предимствата са временни. Всеки съвършен конкурент има шансове да бъде на лидерски позиции в едно или друго отношение за определени периоди от време. При това временното откъсване от стегнатите клещи на равнопоставеността позволява на производителите да присвояват по-високи от нормалните печалби. Пазарните закони им диктуват влагането на тези допълнителни средства в производството и уедряване на мащабите му. Така конкуренцията става по-остра и по-динамична.

Спираловидното възпроизводство на отношенията започва да изключва по-дребните производители от играта. Ето защо не трябва да се изненадваме, че се достига до ситуация, в която в отрасъла остават малко на брой едри конкуренти. Това нарушава необратимо първото условие на съвършената конкуренция - конкурентите не са достатъчно многобройни и достатъчно дребни. Традиционните методи на завоюване на нови позиции стават много рисковани поради силното противодействие и несигурните резултати. Големите възможности на конкурентите им позволяват да

последват лидера в понижаването на цената в стремежа си да не загубят купувачи. Тъй като това води до значителни загуби за потърпевшите новите условия тласкат фирмите към съглашения и обединения.

Съглашенията и обединенията на конкурентите се осъществяват по различни начини, които определят основните организационни форми на несъвършените конкуренти: пул, картел, синдикат, тръст, концерн, конгломерат.

Пулът представлява временно съглашение на едрите конкуренти за съвместно провеждане на някаква операция. Обединението има много кратък живот и се разпада с изпълнението на конкретната задача, която го е предизвикала.

По-мощабни са целите на картела. Той е съглашение за поддържане на пазарните дялове на независимите производители и за детерминиране на количеството и цената на предлаганата в отрасъла продукция. Участниците в картела запазват своята финансова, търговска и производствена самостоятелност, но загубват правото да вземат решения в обхванатите от съглашението области. Картелът установява правилата на играта и начините за контрол на тяхното изпълнение. В края на деветнадесети и началото на двадесети век несъвършената конкуренция се проявява предимно в картелна форма.

Най-известният картел днес е ОПЕК. От 1973 г. насам неговите членове се срещат редовно, за да установяват цените на предлаганите количества петрол за картела като цяло и за всеки негов член. От практиката на ОПЕК виждаме, че членовете на организацията спазват определени договорености по отношение на цените и продажните квоти, но запазват производствена и търговска самостоятелност.

Създаването на обща търговска кантора и загубата на търговска самостоятелност на членовете на съглашението означават появата на синдиката. Обикновено синдикатите действат при изкупуването на